GLEDALIŠKI LIST
NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1937/38 DRAMA Štev. 14

MIROSLAV KRLEŽA:

GOSPODA GLEMBAJEVI

PREMIERA 9. MARCA 1938

Krleža je rojen Zagrebčan. V čem je skrivnostna bit tega nesrečnega mesta, ki je nerazumljiva?

Stalno nasprotje med tem, kar zares je, nedaleč od nas, nekoliko kilometrov, za nekaj gorami in rekami, tam, kamor vozijo vlaki z južnega kolodvora, odkoder nam prihajajo novine iz velikega sveta, lepo vezane knjige, generali, bani, ideje — vse to je blizu ali spet nedosegljivo daleč. Čutilo se je, da bi vse to moralo biti naše in da je naše, da je samo v tem naše pravo življenje; ali kadarkoli smo vse to konkretno zagrabili, nam je ostal v roki zračni manco, tipično zagrebški manco ... Provincijalnost, materijalna nemoč, tragikomedija majhnega, premajhnega vezala nam je noge kot blato provincijalne ulice. Noblesse oblige. Gradili smo fasade, Matice, Akademije, gledališča, igrali smo parlament, bili smo matica hrvatska, metropola, žrtvovali smo za ta mali živelj tri bedne županije, ki so se strahopetno stisnile okoli Zagreba, vse, vse smo žrtvovali temu snu, a realno življenje, e k o n o m s k o življenje je šlo mimo nas. Bili smo mrtva voda. Ali ni ta osnovna zagrebška antimonija

glavni element Krležinega dela? Tisto neizglajeno nasprotje med brutalnimi, prostimi, grobimi, vsakdanjimi dejstvi in občutki tujstva sredi te kalnosti. Njegova lirika je reakcija na materijelno kuliso življenja, je borba fantazije, da se sprosti nizke, prav gotovo demonske materijalnosti, da najde v notranjosti kaosa in nerazrešljive zmešnjave vsakdanjosti čisto, geometrično, evklidovski jasno življenjsko cesto, ki vodi v jasne, široke ravnine. V tej liriki vlada prepričanje, da bi vse to ne smelo biti tako bedno in neutešno, da je nekje nekaj jasnega in svetlega, kar pa ni niti bolni jaz niti kaka transcendentalna mistika, temveč kar bi moralo biti matematično prozorno, povsem pozitivno. Odtod Krležin slovit odpor proti vsem zagrebškim, čitaj hrvatskim lažem, odtod njegovo besno poglabljanje v jalovost in malenkostnost vsakdanje elementarnosti. Skozi vse njegovo dramsko delo se vleče rdeča »nit borbe proti laži, proti maski. Že v »Golgoti«, kjer zapeljuje demagoška maska delavske množice pred vojaške puške, nato v »Vučjaku« i. dr. Borba proti laži se nadaljuje kot vodilni motiv v seriji Glembajevskih dram: »Agonija«, »Gospoda Glembajevi«, in »Leda«. Poslednja drama je ena sama obtožba, eno samo krvavo obračunavanje z eno izmed centralnih laži meščanske družbe, z ljubavno lažjo. Mimogrede se v njej še obravnava pontifikacija umetniške laži, ki daje tolikim praznim meščanskim glavam priliko za brbljanje. V drami »Gospoda Glembajevi« je usmerjena borba proti neiskrenosti, maskam in lažem, ki so osnova večini hrvatskega meščanstva. V njej so pokazane vse drobne sile egoizma, majhne intrige in podlosti, družinski spopadi, nečistost različnih razbitih eksistenc in razočaranja — vse, kar daje v svoji integraciji pojm Glembajevščine. Glembajevi kot individualne osebnosti so fikcije, toda Glembajevščina je čista stvarnost. Vsaka najmanjša podobnost v Glembajevih je zvezana s katerosibodi lapidarno žilico hrvatske stvarnosti in prav ta dokumentarna lotaliteta daje drami masivnost, njeno specifično težo.

Značilno za te drame je, da so na oko negativno orijentirane. Tema njihovega slikanja je redko ublažena s svetlimi in pozitivnimi elementi. Konkretno izgledajo pesimistične, kar so spet tipične zagrebške poteze. Občutek brezupne borbe z nepremagljivimi ovirami prinaša s seboj občutek nemoči in pesimizma. Vendar pa se tu že

javlja novi Zagreb. Njegove negativnosti niso spremljane s sentimentalnim jadikovanjem, slabotno, klepetajočo resignacijo. Njegov odpor ima svoje pozitivne komponente. Svetobolja stvarnosti ni samo občutil, temveč ga je tudi a n a l i z i r a l. Spoznal je, da se je vodila vsa naša borba okoli fikcije in kar je še važnejše: našel je pravo sredstvo za obračunavanje s temi fikcijami. Opazil je, da pod vsem tem teko močni podzemski tokovi in da so naše individualne karakteristike samo zmanjšane slike velikih kolektivnih sil. N o b e n G l e m b a j n e b i b i l t o, č e n e b i b i l o G l e m b a j e v i h. Krleža je po svoji orijentaciji marksist, ki pa se ne zadovoljuje s shematičnim sprejemom marksističnih formul, temveč pravi marksist, ki se je od genijalnega mojstra naučil najvažnejše, in to je: konkretna analiza dane stvarnosti. Ta konkretna analiza ni našla v njegovem dosedanjem dramskem ustvarjanju končnega izraza, temveč še leži razmetana po številnih publicističnih delih, vendar njegov dosedanji ustvariteljski vzgon daje najboljšo garancijo, da zaključena in končna analiza ni daleč niti njegovemu dramskemu ustvarjanju.

Dr. Branko Gavella.

*

P. s. Krležina glavna dela: 1914: drama Legenda in aktovka Maskerata, 1917/18: Pan (sinfonija), Tri sinfonije, Bakhanal, Hrvaška rapsodija. Zagrebškemu gledališču istočasno izroči šest dram. Vse odbite. 1919. l. izdaja revijo »Plamen«. Drame: Cristoval Colon, Michelangelo, Kraljevo, Predvečer, Galicija (1920), Vučjak, Adam in Eva, Golgota (izšla v slovenskem prevodu v knjigi). Glembajevski ciklus: Agonija, Gospoda Glembajevi, Leda. Novele: Vražji otok (založil Vošicki), Trije kavalirji gospodične Melanije. Vojni ciklus: Hrvatski bog Mars. Magyar kyrali honved novela. Bitka pri Bistrici Vesni. 1923/27 izdaja Knježevno republiko. Knjige lirike: I., II., III. Eseji o Gjalskem, Meštroviću, Supilu, Radiću, Rilkeju, Datošu, Kranjčeviću. Knjiga: Izlet v Rusijo. Zdaj pripravlja v založbi Gece Kohna Knjigo pesmi, pri Nolitu pa izide roman Gnile oranže i. t. d. Prevedel *B. K.*

Dramaturška beležka

Kakor v vsej literaturi me tudi v Krleževi drami »Gospoda Glembajevi« zanima in privlači predvsem njihova človeška plat, a narava tega dela je taka, da sem moral postati pozoren na njegovo socialnost in ji posvetiti vso pažnjo. Tega nisem storil zaradi same socialne misli, ki je v delu, marveč zaradi vpliva, ki ga je imela na realizacijo poetove zamisli in na vso obliko tega umotvora.

Nedvomno je Krleža hotel v Glembajevih opisati propad meščansko plemiške rodbine in ga opisati tako, da bi bila drama tega doma nekako splošneje veljavna. V delu čutiš jasno voljo poudariti v tej rodbini značilnosti vsega meščanstva, ki so take, da nujno vodijo v propast, ki čaka kakor Glembajeve tako tudi ves sloj, čigar predstavitelji so ti hrvaški aristokrati.

To hotenje, ali docela jasno rečeno, ta tendenca ni povzročila samo tega, da Krleža silovito kopiči in gnete v Glembajevih moralne napake, kar mestoma odločno moti, marveč je neugodno vplivalo tudi na zasnovo osrednjega človeškega konflikta med starim Glembajem in Leonom. Spopad med očetom in sinom se izvrši v imenu morale in resnice, dasi se vpleta vanj še motiv krvi — očetove in materine, glembajevske in danielijevske. Vendar sta vsebina njunega boja v prvi vrsti resnica in morala.

Toda v tem boju si oče in sin nista docela enakovredna nasprotnika. Nista si v umetniškem smislu te besede. Stari Glembaj je namreč v svem svojem ravnanju in pri vsej svoji reprezentativnosti za meščanski družbeni razred zelo blizu umetniški obliki, ki bi jo označil s tem, da bi ga imenoval nositelja nekega življenjskega principa, neke življenjske moči. To je slepa, nagonska, kultivirana, toda v bistvu amoralna vitalnost.

Leone, ki je nosilec moralnega načela, ni umetniško tako dognan. Moralna volja v njem ni tako jasna, kakor je v očetu njegov slepi nagon. Leone je degenerik. Degenerik pa mora biti, ker tako hoče Krležina misel o propalosti meščanstva. Tako je tendenca oslabila osrednji konflikt te velike drame, velike tako po genialni umnosti in kritičnosti, kakor po siloviti moči, ki ustvarja značaje in bruha iz sebe dramatične dogodke.

Gospoda Glembajevi

Drama v treh dejanjih iz življenja zagrebške patricijske rodbine.
Spisal Miroslav Krleža. Prevenil Fran Albrecht.

Režiser dr. Gavella

Ignacij Jaques Glembay, bančnik, šef firme Glembay Ltd. Company, pravi tajni svetnik . . . . . Levar
Baronica Castelli-Glembay, njegova legitimna soproga . . Nablocka
Dr. phil. Leone Glembay, sin Ignacija Glembaya in njegove prve soproge, rojene Basilides-Danielli . . . . . Kralj
Sestra Angelika Glembay, rojena baronica Zygmuntowicz . . . Severjeva
Titus Andronicus Fabriczy-Glembay, sin sestre bančnika Glembaya, veliki župan v pokoju . . . . . Daneš
Dr. iur. Puba Fabriczy-Glembay, advokat, pravni konzulent firme Glembay Ltd. Company . . . . . Jan
Dr. med. Pavel Altmann, zdravnik . . . . . Skrbinšek
Dr. theol. et phil. Alojzij Silberbrandt, gičin spovednik . . . Jerman
Nadporočnik von Ballocsansky . . . . . Sancin
Franc, sluga . . . . . Murgelj

Dejanje se odigra v eni noči, v poznem poletju, eno leto pred svetovno vojno. I. dejanje med eno in pol tretjo, II. dejanje med pol tretjo in pol četrto, III. dejanje okrog pete ure zjutraj.
Krzno, ki ga nosi ga. Nablocka je pristna polska lisica, last tvrdke Rot, Mestni trg.

Blagajna se odpre ob pol 20. **Začetek ob 20.** **Konec ob pol 24.**